

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Дворянин Парасковії Ярославівни на тему «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014-2022 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Війна за Незалежність України, яка триває з 2014 р., є предметом пильної уваги вітчизняних дослідників. Однак з початком широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 р. події, що передували цьому, значною мірою відійшли на другий план, поступившись вивченням значно масштабніших бойових дій та їхніх наслідків у 2022-2026 рр. Та це зовсім не означає, що процеси, які розвивались у 2014 – на початку 2022 рр. вже повністю вивчені, а дослідження них втратило актуальність. Дисертаційне дослідження Парасковії Дворянин – яскраве тому свідчення.

Актуальність дисертаційного дослідження, насамперед, зумовлена величезною роллю гуманітарної сфери як однієї з підвалин держави та суспільства, вагомим фактором опору російській агресії. Неможливо не погодитись з твердженням авторки про те, що «Гуманітарний вимір охоплює освіту, науку, культуру, мовну політику, соціальну сферу, формування ідентичності та суспільної солідарності, що разом створюють підґрунтя для стійкості держави та її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам». Воєнна агресія російської федерації не лише загострила вже існуючі проблеми гуманітарної сфери, але й породила нові виклики, пов'язані з функціонуванням усіх елементів цієї сфери умовах нестабільності, необхідністю трансформації цих елементів у активний ресурс протидії агресії, інструмент консолідації суспільства та формування національної стійкості.

Структура дисертаційного дослідження назагал логічна, виклад матеріалів послідовний, підпорядковується меті і завданням роботи.

Дисертаційна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків та списку використаних джерел (1340 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 629 сторінок, з яких основний текст – 456 сторінок.

Вступ дисертації відповідає усім вимогам до таких наукових робіт: обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та основні завдання роботи, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено хронологічні та географічні межі наукової праці, відображено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, вказано на особистий внесок здобувача та апробацію результатів дослідження.

Дисертантка ставить перед собою широке коло дослідницьких завдань – від з'ясування мас-медійного висвітлення соціогуманітарних проблем жителів тимчасово окупованих територій України, внутрішньо-переміщених осіб, ветеранів російсько-української війни до аналізу мас-медійних інтерпретацій мовної політики в Україні в умовах агресії російської федерації.

У ході реалізації дослідницьких завдань авторка, зокрема, виявила закономірності трансформації гуманітарних питань (соціальних, освітньо-наукових, культурних, лінгвістичних) у мас-медійному дискурсі як відображення глибоких змін у структурі суспільної свідомості та національної ідентичності в умовах війни, реконструювала медіадискурсивні моделі розуміння трансформацій у сфері освіти та науки як складових гуманітарної безпеки держави, а також виявила їхній зв'язок з процесами модернізації українського суспільства в умовах війни.

Судячи зі змісту першого розділу «Історіографія та джерельна основа дослідження», здобувачка добре обізнана зі станом розробки обраної ним проблеми у вітчизняній історіографії, а також відзначається професіоналізмом, об'єктивністю і виваженістю при аналізі та оцінці результатів попередніх досліджень в контексті обраного нею напрямку

дослідження. На цьому тлі дещо гіршою виглядає пропрацьованість підрозділу 1.2 «Джерельна основа дослідження».

У другому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» розкрито методологічний інструментарій дисертації. Вибір авторкою методології дослідження вважаємо цілком вдалим, відповідним для вирішення сформульованих завдань. Дисертантка раціонально застосовує комплекс загальнонаукових і конкретно-наукових підходів та інструментально-прикладних механізмів розв'язання наукових проблем і завдань. Важливим для дисертаційного дослідження є підрозділ 2.2 «Категорійно-понятійний апарат», де авторка аналізує найбільш важливі для роботи терміни й поняття.

Основна частина дисертаційного дослідження побудована за проблемним принципом, що є цілком раціональним і виправданим з огляду на поставлені завдання. У третьому розділі «Соціогуманітарна сфера України в умовах російсько-української війни у мас-медійному просторі» розглянуті соціогуманітарні проблеми жителів тимчасово окупованих територій та внутрішньо-переміщених осіб, соціогуманітарні проблеми ветеранів російсько-української війни, пріоритети молодіжної політики в гуманітарній сфері та волонтерську діяльність в Україні. Основний зміст цього розділу відображений у фахових публікаціях авторки «Війна і молодь: молодіжна політика у мас-медійному дискурсі України (2014 – 2022)» (Українські історичні студії, 2024), «Висвітлення волонтерської діяльності у засобах масової інформації України (2014 – 2023)» (Актуальні питання гуманітарних наук, 2023), «Внутрішньо переміщені особи у фокусі уваги українських масмедіа (2014 – 2022)» (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2024) та ін.

Четвертий розділ «Виклики перед освітою та наукою як наслідок російської агресії проти України» містить аналіз проблем освіти у суспільно-медійному дискурсі (включаючи дошкільну освіту, загальну

середню освіту, професійну освіту та освіту дорослих, а також вищу освіту). Крім того розглянуто відображення проблем наукової сфери у мас-медіа. Результати досліджень за цим розділом викладені, зокрема, у статті авторки «Наукова сфера України в умовах російсько-української війни: медійний дискурс 2014 – 2022 років» (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2024).

У п'ятому розділі «Збереження культурної спадщини України в умовах російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі» досліджено проблеми втрати значної частини культурної спадщини внаслідок тимчасової окупації українських територій, а також громадські та державні ініціативи у сфері збереження та розвитку сфери культури. Результати цих досліджень відображені, зокрема, у статтях «Втрата культурної спадщини внаслідок тимчасової окупації українських територій в умовах російсько-української війни (2022 – 2023 рр.)» (Проблеми гуманітарних наук, 2023) та «Історико-пам'яткознавчий аналіз громадських та державних ініціатив зі збереження та розвитку культурної спадщини в умовах російсько-української війни» (Воєнно-історичний вісник, 2023).

Заключний шостий розділ «Мас-медійні інтерпретації мовної політики в Україні в умовах агресії російської федерації» присвячений правовому конституюванню державної мовної політики у висвітленні українських медіа, а також відображенні мовного питання у медійно-публіцистичному дискурсі. Результати досліджень з цього розділу викладені авторкою, зокрема, у статті «Проблема другої державної мови в Україні у висвітленні українських ЗМІ в умовах російсько-української війни (2014 – 2022)» (Вісь Європи – Axis Europae, 2025).

Висновки в дисертаційному дослідженні аргументовані, стислі й конкретні, відповідають тим дослідницьким завданням, які поставила авторка. У них сформульовано загальні підсумки проведеного П. Дворянин дослідження. Отримані дисертантокою наукові результати дають змогу

стверджувати, що поставлена мета – комплексний аналіз змісту гуманітарних аспектів російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі (2014–2022) – досягнута повною мірою. Загалом, дисертація Дворянин Парасковії Ярославівни на тему «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014-2022 рр.)» – це самостійне, оригінальне, комплексне дослідження, науково обґрунтовані результати якого в сукупності вирішують конкретні завдання.

Зміст, характер і форма викладу матеріалу засвідчують достатню професійну підготовку дисертантки, її здатність аналізувати історичні факти, оперувати сучасним методологічним інструментарієм для розв'язання поставлених завдань. Основні наукові положення й висновки роботи сформульовані фахово, всебічно обґрунтовані, їх достовірність й новизна сумніву не піддаються. Позитивно оцінюючи подану на розгляд спеціалізованої вченої ради дисертацію Парасковії Дворянин, вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання:

1. Викликає сумнів використання дисертанткою терміну «російсько-українська війна». В аналізі змісту терміну «російсько-українська війна» (с. 110-118) абсолютно відсутнє офіційне визначення «війна за Незалежність України», ухвалене Законом України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21 серпня 2025 р.
2. У підрозділі 1.2 «Джерельна основа дослідження» виразно бракує прикладів до наведеного авторкою поділу джерел на три рівні (конкретний медійний текст, корпус медійних текстів, медійно-культурний контекст). У такому вигляді, як наведено в цьому підрозділі, класифікація є абстрактною, незрозуміло, як вона застосовується у дослідженні.
3. У підрозділі 3.2 «Соціогуманітарні проблеми ветеранів російсько-української війни» не відображено блок проблем, пов'язаних із

залученням ветеранів на державну службу та роботу в органах місцевого самоврядування. Показовою є, хоча б, трагічна історія льотчика-штурмовика Владислава Волошина, яка свого часу доволі широко висвітлювалась у мас-медіа.

4. У підрозділі 4.1 «Освіта у фокусі суспільно-медійного дискурсу» досить слабо відображено проблеми впливу війни на стан освіти. Лише в контексті дошкільної освіти розглянуто питання забезпечення місцями у дитсадках дітей ВПО. Зовсім не порушено питання висвітлення проблем діяльності закладів освіти в зоні АТО/ООС, а також евакуації закладів освіти з окупованих територій – а проблема евакуації у 2014-2015 рр. досить широко висвітлювалась у медіа, особливо стосовно закладів вищої освіти.
5. У підрозділі 5.1 «Втрата значної частини культурної спадщини» внаслідок тимчасової окупації українських територій авторка виходить за заявлені хронологічні межі, аналізуючи публікації українських медіа про втрати української культурної спадщини внаслідок російської агресії, які з'явилася після початку широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну.

Висловлені нами уваги не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а мають переважно рекомендаційний характер й можуть бути враховані у подальшій науковій роботі здобувачки. Результати наукового пошуку дисертантки адекватно відображені у тексті автореферату. Його зміст ідентичний основним положенням, викладеним у рукописі дисертації та у загальних рисах відображає її зміст.

Результати дисертаційного дослідження у достатньому обсязі апробовані на наукових конференціях різного рівня. Основні положення дисертаційної роботи відображені у 33-х наукових працях, а саме: чотирьох статтях, опублікованих у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus, Web of Science, 16 статтях у фахових періодичних виданнях України

категорії «Б», восьми статтях, які додатково відображають результати дослідження, одному розділі у колективній монографії, чотирьох тезах доповідей.

Вважаємо, що дисертаційна робота Дворянин Парасковії Ярославівни «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014-2022 рр.)» свідчить про вагомість та оригінальність авторських узагальнень і концептуальних розробок. За структурою, змістом, новизною, обґрунтованістю наукових положень і висновків дисертація відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

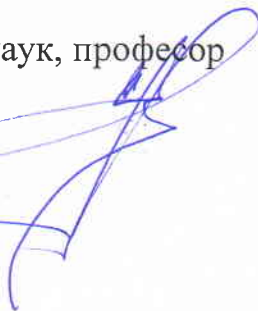
Рецензент:

професор кафедри історії
інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
доктор історичних наук, професор

Андрій ХАРУК

Підпис А. Харука засвідчую
заступник начальника
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
з наукової роботи
доктор технічних наук, професор
полковник

Володимир ГРАБЧАК